

DIVERZIFIKOVANOSŤ RELIGIÓZNEJ ŠTRUKTÚRY SLOVENSKA (ROK 1991)

Štefan Poláčik

Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae,

Geographica Nr. 39,

1996, Tab.3, Graf. 1, Map. 2, Ref. 5.

1. Úvod

Problematika religióznej priestorovej štruktúry Slovenska mohla byť v odbornej literatúre otvorená až po sčítaní ľudu v r. 1991, ktoré vytvorilo informačnú platformu pre komplexnejšie vedecké analýzy (Sčítanie ľudu, domov a bytov v roku 1991). I práce, ktoré boli založené na empirických, resp. historických podkladoch zo Slovenska, mohli byť publikované až v poslednej dobe (MATLOVIČ, 1994, OČOVSKÝ v tlači). Začínajú sa však realizovať projekty, publikovať sa články a štúdie, ktoré vnikajú hlbšie do problematiky priestorových vzťahov religii. Takými sú práce (GAJDAROVÁ, MLÁDEK, 1993, POLÁČIK v tlači) a podobné ambície si kladie i predložená štúdia.

2. Základná štruktúra dátových podkladov zo sčítania ľudu

Sčítanie ľudu poskytlo možnosť prihlásiť sa slobodne k vierovyznaniu bez ohľadu na to, v akom vzťahu je cirkev, resp. náboženské spoločenstvo k štátu. Cenzus sa tak stal základom pre bližšie poznanie priestorových vzťahov religióznej štruktúry Slovenska.

Obyvatelia Slovenska priznali svoju príslušnosť spolu k 22 cirkvám a náboženským spoločnostiam. Sú to:

Kresťanské cirkvi a náboženské spoločnosti:

1. rímskokatolícka,
2. starokatolícka,
3. gréckokatolícka,
4. pravoslávna,
5. československá husitská,
6. českobratská evanjelická (*),
7. sliezka evanjelická a. v. (*),
8. slovenská evanjelická a.v.,
9. reformovaná kresťanská na Slovensku,
10. apoštolská v ČR a v SR,
11. novoapoštolská (*),
12. evanjelická metodistická,
13. Bratská jednota baptistov,
14. Cirkev bratská,
15. Jednota bratská (*),
16. Cirkev adventistov siedmeho dňa,
17. Náboženské spoločnosti čs. unionistov (*),
18. kresťanské zbory.

Nekresťanské cirkvi a náboženské spoločnosti:

19. Svedkovia Jehovovi (*),
20. židovské (ÚŽŽNO na Slovensku),
21. Cirkev Ježiša Krista svätých posledných dní (*),
22. moslimovia (*)

Označené cirkvi (*) a náboženské spoločnosti neboli v r. 1991 registrované

Najjednoduchším pohľadom na priestorové rozloženie (rozptýlenie) veriacich jednotlivých cirkví na území Slovenska je identifikácia a sumarizácia obcí, v ktorých sa nachádza aspoň jeden veriaci (pozri tab. 1). Pre pozorovanie sú v nej uvedené i percentuálne hodnoty zastúpenia veriacich jednotlivých cirkví z celkového počtu obyvateľov. Z tabuľky je zrejmé "expanzia" malých cirkví.

Pomerne malé množstvá príslušníkov týchto cirkví sú rozptýlené v percentuálne neporovnateľne väčších podieloch z celkového množstva obcí Slovenska.

Tab. 1 Rozptýlenie veriacich jednotlivých cirkví na území Slovenska

číslo	cirkev/náboženská spoločnosť (NS)	Príslušníkmi cirkví a NS	% obyvateľov
1	rímskokatolícka	99,2	60,4
8	slovenská evanjelická a.v.	76,6	6,19
3	gréckokatolícka	59,9	3,4
9	reformovaná kresťanská na Slovensku	30,9	1,57
4	pravoslávna	28,1	0,7
19	Svedkovia Jehovovi (*)	25,4	1,99
2	starokatolícka	10,7	0,2
12	evanjelická metodistická ,	8,2	0,08
16	Cirkev adventistov siedmeho dňa	7,3	0,03
6	česko-bratská evanjelická (*)	7,1	0,015
5	československá husitská	6,9	0,01
13	Bratská jednota baptistov	6,5	0,047
20	židovská (ÚZŽNO na Slovensku)	5,01	0,017
10	apoštolská v ČR a v SR	4,7	0,02
14	Cirkev bratská	4,2	0,035
18	kresťanské zbory	3,3	0,01
11	novoapoštolská (*)	3	0,004
22	moslimovia (*)	2,5	0,002
7	sliezske a. v. (*)	2,2	0,002
21	Cirkev Ježiša Krista svätých posledných dní (*)	1,6	0,001
15	Jednota bratská (*)	1,5	0,002
17	Náboženské spoločnosti čs. unionistov (*)	0,2	0,0003

3. Diverzifikovanosť religióznej štruktúry Slovenska

Z analýz základných údajov o zastúpení cirkví v regiónoch Slovenska existuje očividný rozdiel medzi západnou, strednou a východnou časťou Slovenska. Z tohto dôvodu budú naše úvahy nasmerované na porovnanie týchto troch regiónov. Podľa bývalého územnosprávneho členenia SR rozumieme pod západným Slovenskom bývalý Západoslovenský kraj a Bratislavu, stredné a východné Slovensko sa rovnako stotožňujú s bývalými krajinami. Diverzifikovanosť religióznej štruktúry bude prezentovaná aj na báze nižších územných celkov - okresov.

Na kvantifikáciu rozdielnosti štruktúr okresov bol použitý index diverzifikácie, ktorý je vypočítaný ako priemer indexov diverzifikácie základných priestorových subjektov (obcí). Index diverzifikácie (I_{D-1}) obce bol vypočítaný nasledovne:

$$I_{D-1} = (PC_{O-1} / PC_{S-1}) * 100 \quad (1)$$

kde PC_{O-1} = počet cirkví, resp. náboženských spoločností etablovaných v obci,
 PC_{S-1} = počet cirkví, resp. náboženských spoločností etablovaných na Slovensku (spolu 22)

Použitím vzťahu (1) vznikla mapa č. 1, ktorá prezentuje rozdiely diverzifikácie (rozmanitosti) religióznej štruktúry Slovenska. Čím je hodnota indexu diverzifikácie nižšia, tým je i religiózna štruktúra okresu jednoduchšia. Na druhej strane vyššia hodnota indexu diverzifikácie znamená religióznu štruktúru komplikovanejšiu. Medzi okresy a územné jednotky s najvyššou diverzifikáciou patria mestské regióny Bratislava, Košice - mesto, a okresy Galanta a Trebišov. "Najčistejšiu" religióznu štruktúru majú okresy: Topoľčany, Veľký Krtíš a Dolný Kubín.

Aby sme eliminovali vplyv cirkví, ktoré majú menšie zastúpenie v religióznej štruktúre obcí, obmedzili sme kalkulácie iba na také cirkvi, resp. náboženské spoločnosti, ktoré majú v populácii aspoň jednej obce najmenej 5 - percentné zastúpenie. Vzniká tak index diverzifikácie (I_{D-2})

$$I_{D-2} = (PC_{O-2} / PC_{S-2}) * 100 \quad (2)$$

kde PC_{O-2} = počet cirkví, resp. náboženských spoločností s viac ako 5 % veriacich z celkovej populácie obce, PC_{S-2} = počet cirkví, resp. náboženských spoločností, ktoré mali aspoň v jednej z obcí Slovenska najmenej 5 % veriacich z celkovej populácii príslušnej obce (spolu 12)

Medzi takto separované (významné a významnejšie) cirkvi patria:

1. rímskokatolícka
2. starokatolícka,
3. gréckokatolícka,
4. pravoslávna,
8. slovenská evanjelická a.v.,
9. reformovaná kresťanská na Slovensku,
10. apoštolská v ČR a v SR,
12. evanjelická metodistická,
13. Bratská jednota baptistov,
14. Cirkev bratská,
16. Cirkev adventistov siedmeho dňa,
19. Svedkovia Jehovovi (*)

Takto definovaný index teda umožňuje získať obraz (mapa č. 2) o diverzifikácii len "významnejších" cirkví, resp. náboženských spoločností, t.j. takých, ktoré tvoria v obciach už menšie komunity. Za týchto podmienok sú najmenej diferencované okresy Nitra, Nové Zámky, Trnava, Čadca, Dolný Kubín, Považská Bystrica, Prievidza, Žiar nad Hronom a Žilina. Na druhej strane najzložitejšiu religióznu štruktúru majú okresy Komárno, Levice, Martin, Rimavská Sobota, Košice-vidiek, Michalovce, Rožňava, Svidník a Trebišov. Pri porovnaní výsledkov získaných z (1) a (2) prišlo k zásadným posunom pri klasifikácii (napr. okres Nové Zámky, Bratislava - mesto, Košice - mesto). Na základe (2) sa javia uvedené regióny podstatne menej diferencované. Je to z toho dôvodu, že práve v týchto regiónoch je najväčší rozptyl malých cirkví, ktoré boli z prepočtov 5 - percentným limitom eliminované.

Tab.2 Percentá obcí s 5 %, 25 %, 50 % a 75 % zastúpením príslušníkov cirkví, resp. náboženských spoločností (podľa jednotlivých oblastí)

cirkev / náboženská spoločnosť	západné Slovensko				stredné Slovensko				východné Slovensko			
	5%	25%	20%	75%	5%	25%	50%	75%	5%	25%	50%	75%
1. rímskokatolícka	98,6	92,4	84,3	64,4	99,2	86,5	67,5	50,4	85,8	68,6	52,6	33,6
2. starokatolícka									0,1			
3. gréckokatolícka					0,3	0,2	0,2		49,3	29,8	18,3	9,6
4. pravoslávna									13,8	7,8	4,1	1,6
8. slovenská evanjelická a.v.	23,4	9,2	4,6	1,9	10,7	26,7	13,8	2,3	20,3	9,3	3,61	0,6
9. reformovaná kresťanská na Slovensku	10,6		1,5	0,1	6,4	3,5	1	0,1	13,6	5,6	1,6	0,4
10. apoštolská v ČR a v SR									0,2			
12. evanjelická metodistická	0,7				0,1				0,5			
13. Bratská jednota baptistov	0,1				0,2				0,2			
14. Cirkev bratská	0,2								0,4			
16. Cirkev adventistov siedmeho dňa	0,1				0,1				0,3			
19. Svedkovia Jehovovi (*)					0,1				3			

Z uvedeného je zjavné, že najzložitejšiu religióznu štruktúru má oblasť východného Slovenska. V tomto kontexte demonštruje uvedený fenomén tabuľka č. 2. ktorá hovorí o tom, že len v oblasti východného Slovenska je etablovaných všetkých 12 spomenutých cirkví a náboženských spoločností. Pre názorné porovnanie uvádzame i grafické znázornenie (histogramy - grafy 1-3) podielov obcí s 5 % hladinou zastúpenia v ich populácii z hľadiska jednotlivých významnejších cirkví resp. náboženských spoločností. Podobne ako sme vypočítali percentuálne zastúpenie cirkví, resp. náboženských spoločností s 5 - percentnou hladinou zastúpenia v populácii obcí, tak sme realizovali výpočty i pre hladiny 25 %, 50 % a 75 %. Ako porovnávací základ sme zvolili oblasti východného, stredného a západného Slovenska (spolu s Bratislavou).

Na základe tabuľky č. 1 a 2 môžeme urobiť klasifikáciu cirkví a náboženských spoločností na Slovensku z hľadiska ich plošnej pôsobnosti.

Tab. 3. Klasifikácia cirkví, resp. náboženských spoločností na základe geografického rozloženia

Č.	cirkev / náboženská spoločnosť	charakteristika dominantnosti
1	rímskokatolícka cirkev	dominantná na celom území Slovenska
8	slovenská evanjelická a.v.	významná na celom území Slovenska
9	reformovaná kresťanská na Slovensku	významná na celom území Slovenska
3	gréckokatolícka	významná vo východoslovenskej oblasti a zriedkavá v stredoslovenskej oblasti
4	pravoslávna	významná vo východoslovenskej oblasti
12	evanjelická metodistická	zriedkavá na celom území Slovenska
13	Bratská jednota baptistov	zriedkavá na celom území Slovenska
16	Cirkev adventistov siedmeho dňa	zriedkavá na celom území Slovenska
19	Svedkovia Jehovovi (*)	zriedkavá v regiónoch Slovenska
14	Cirkev bratská	zriedkavá v regiónoch Slovenska
2	starokatolícka	zriedkavá
10	apoštolská v ČR a v SR	zriedkavá
6	česko-bratská evanjelická (*)	raritná
5	československá husitská	raritná
29	židovská (ÚŽŽNO na Slovensku)	raritná
18	kresťanské zbory	raritná
11	novoapoštolská (*)	raritná
22	moslimovia (*)	raritná
7	sliezska evanjelická a. v. (*)	raritná
21	Cirkev Ježiša Krista svätých posledných dní (*)	raritná
15	Jednota bratská (*)	raritná
17	Náboženské spoločnosti čs. unionistov (*)	raritná

4. Záver

Na základe údajov zo sčítania ľudu vr. 1991 sme mohli priniesť pohľad na diverzifikovanosť religióznej štruktúry Slovenska. Početnosť a geografické rozloženie príslušníkov jednotlivých cirkví a náboženských spoločností umožnili i ich geografickú klasifikáciu.

Za religiózne najbohatšiu je možné považovať oblasť východného Slovenska. Sčítanie ľudu potvrdilo dominantnosť rímskokatolíckej cirkvi vo všetkých smeroch - tak z aspektu početnosti obyvateľstva, ale i z aspektu geografického rozloženia. Cenzus umožnil identifikovať postavenie ostatných cirkví, najmä z geografického aspektu. Ukázal význam slovenskej evanjelickej cirkvi a. v., kresťanskej reformovanej cirkvi na Slovensku i regionálny charakter gréckokatolíckej a pravoslávnej cirkvi.

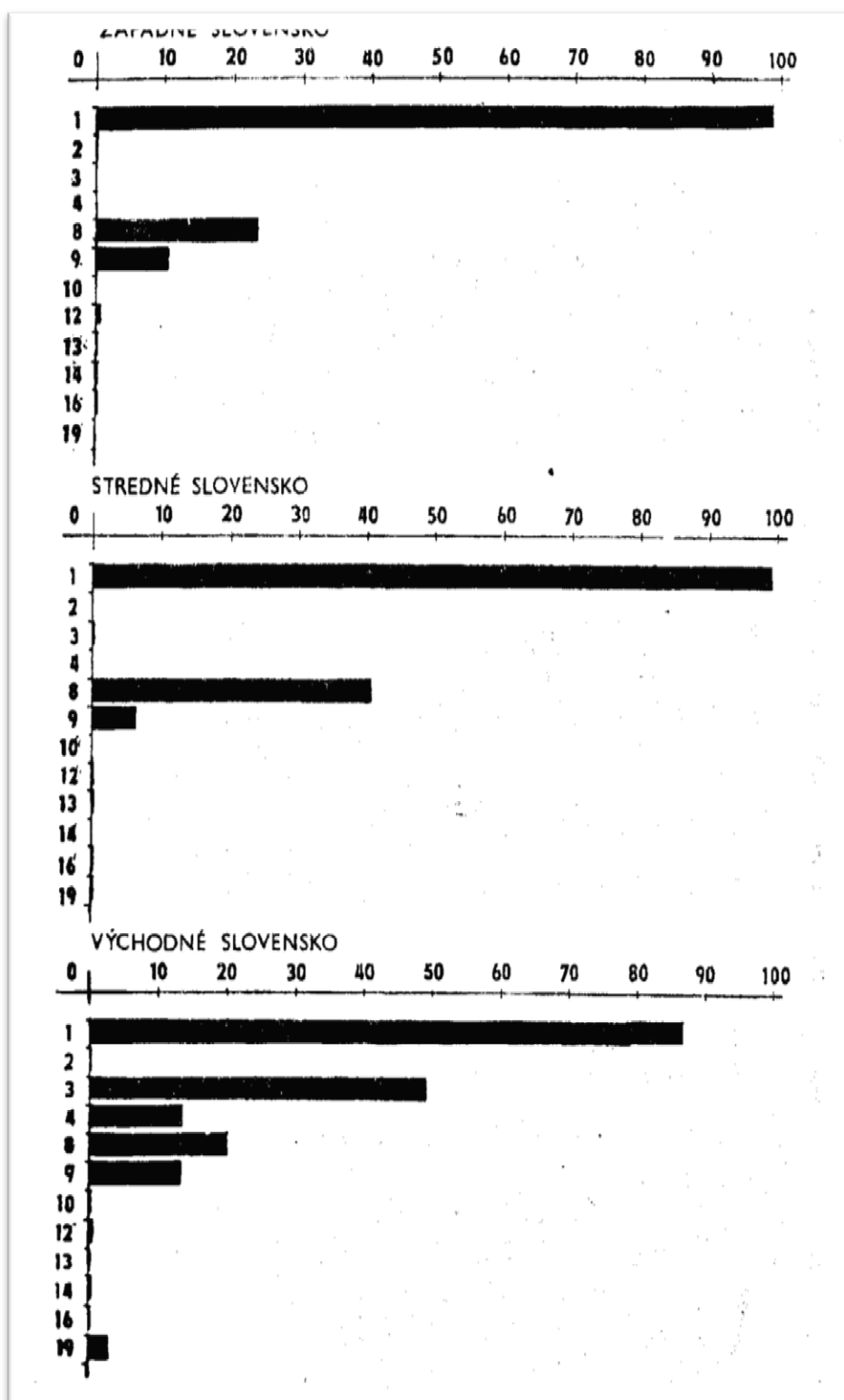
Literatúra

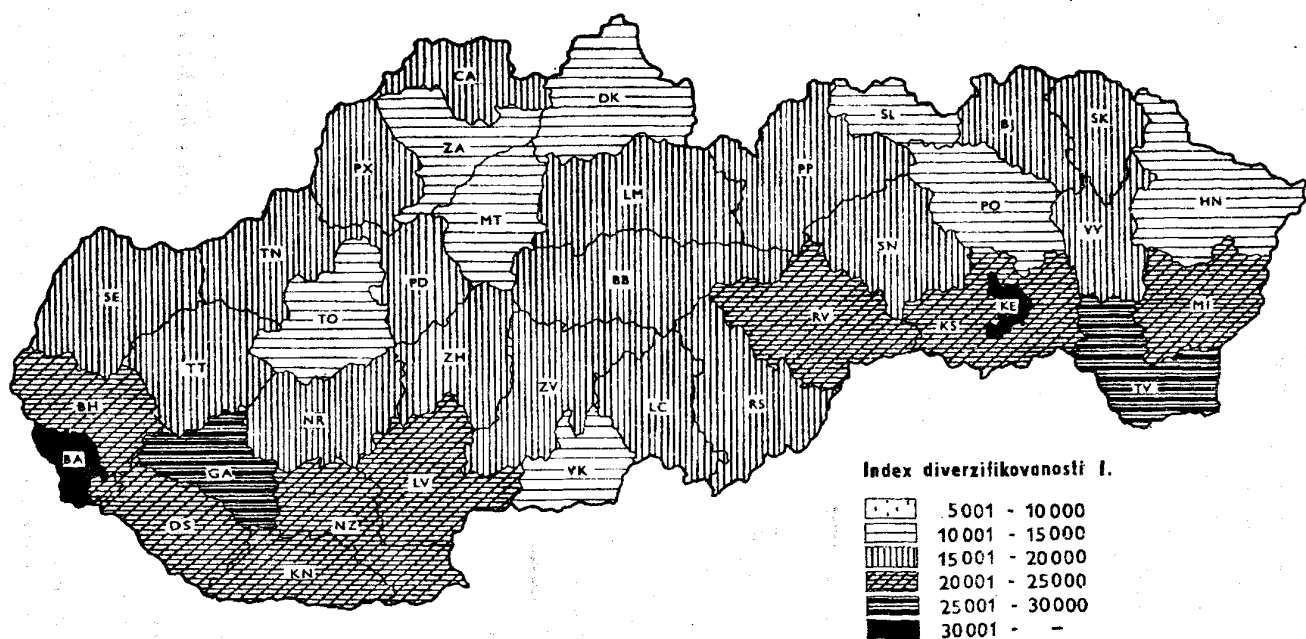
- GAJDÁROVÁ, A., MLÁDEK, J.: *Vybrané priestorové črty religióznej štruktúry obyvateľstva Slovenska*. In: Populačné zdroje regionálneho rozvoja Slovenska. Zborník referátov zo IV. Demografickej konferencie SSSDS. Bratislava 1993, s. 17-25.
- MATLOVIČ, R.: *Development of the Territorial Administration of the Lutheran Church in Slovakia*. Paper of the Conference "National and Religions Self-Identification and the Problém of National and Religions Minorities in East Central Európe". Inštitúte of East Central Európe, Lublin 15.-16.11.1994 (v tlači).
- OČOVSKÝ, Š.: *Änderungen der Konfessionallen Struktur der Bevölkerung in der Slowakei im 20. Jahrhundert* (v tlači).
- POLÁČIK, Š.: *The Main Aims of the Project Religiosity Atlas of Slovakia*. Paper of the Conference "National and Religions Self-Identification and the Problém of National and Religions Minorities in East Central Európe", Inštitúte of East Central Európe, Lublin 15.-16.11.1994 (v tlači).
- POLÁČIK, Š.: *The Main Signs of Spatial Religiosity Differentiation in Slovakia*. Paper of the Conference "National and Religions Self-Identification and the Problém of National and Religions Minorities in East Central Európe", Inštitúte of East Central Európe, Lublin 15.-16.11.1994 (v tlači).

Štefan Poláčik - Katedra humánnej geografie a demogeografie, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského, Mlynská dolina, 842 15 Bratislava (externý učiteľ)

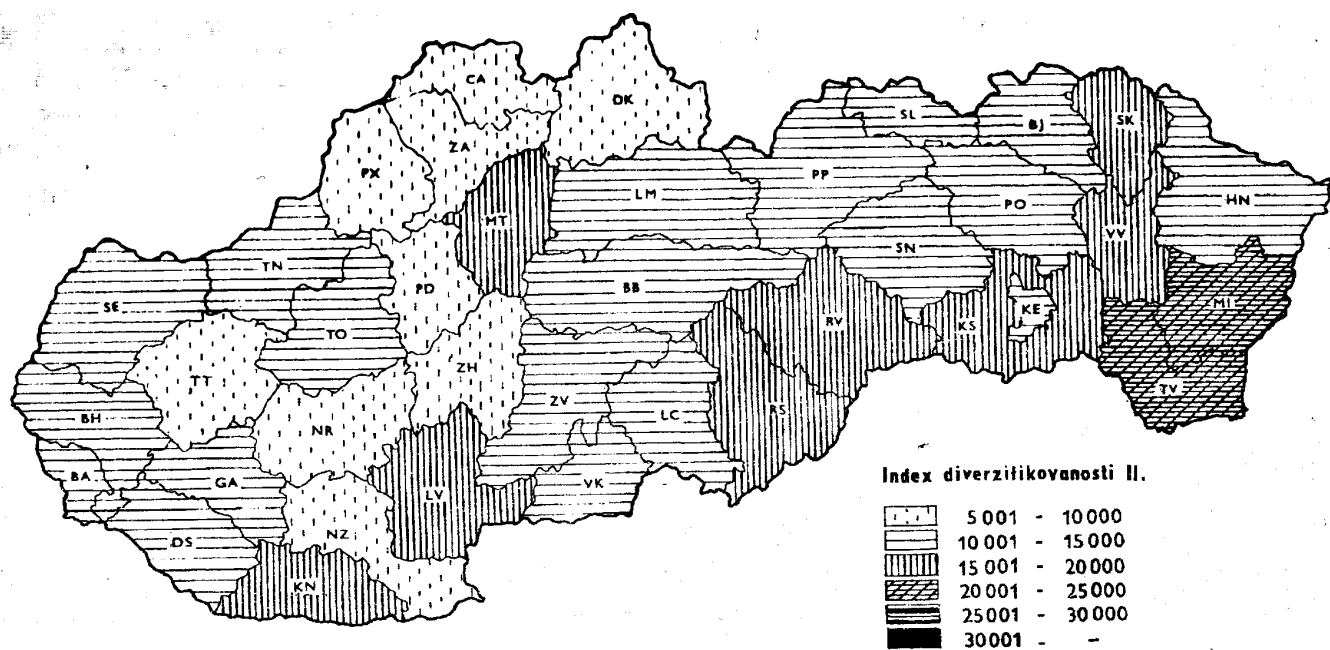
Štefan Poláčik - Department of Human Geography and Demogeography, Faculty of Natural Science, Comenius University, Mlynská dolina, 842 15 Bratislava (extemed teacher)

Graf 1, 2, 3.
 Percentuálne zastúpenie obcí Slovenska (1 - západné Slovensko, 2 - stredné Slovensko, 3 - východné Slovensko) s najmenej 5 % podielom veriacich jednotlivých cirkví, resp. náboženských spoločností v ich populácii.

Mapa 1.
 Diverzifikovanosť religióznej štruktúry Slovenska z hľadiska všetkých (22) cirkví, resp. náboženských spoločností.

Mapa 2.
 Diverzifikovanosť religióznej štruktúry Slovenska z hľadiska len významnejších (12) cirkví, resp. náboženských spoločností.